

8 N.Ə.Nazarbaev. «Қазақстан zholy-2050: Bir maqsat, bir mydde, bir bolashaq» atty Қазақстан halkyna Zholdauy [Jelektrondy derek

kөz].- 2017.- URL: <http://www.akorda.kz> (anyq-tama merzimi 17.01.2014).

ӨОЖ 332.3

**ҚАЗАҚСТАННЫҢ АУЫЛШАРУАШЫЛЫҒЫ САЛАЛАРЫН ДАМУ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

ПРОБЛЕМЫ РАЗВИТИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОЙ ОТРАСЛИ КАЗАХСТАНА

ISSUES OF AGRICULTURAL SECTOR DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN

Б. БЕКБЕНБЕТОВА

Э.Ф.К.

Ж.Б. РАХМЕТУЛИНА

Э.Ф.К.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

Б. БЕКБЕНБЕТОВА

К.Э.Н.

Ж.Б. РАХМЕТУЛИНА

К.Э.Н.

Евразийский национальный университет им. Л.Н. Гумилева

В. BEKBENBETOVA

C.E.sc.

ZH.B. RAKHMETULINA

C.E.sc.

L.N. Gumilyov Eurasian National University

Аңдатпа. Республиканың ауыл шаруашылық өндірісі халық шаруашылығының маңызды саласы ретінде қарастырылады. Ішкі және сыртқы нарықтардағы өнімдерге сұраныс талданады. Өнімнің негізгі түрлерінің көлеміне оның ішінде: өңірлер бойынша талдау жасалған. ЖІӨ құрылымында бірқатар жылдардағы ауыл шаруашылығының үлесі анықталған. Өсімдік шаруашылығы өнімдерінің өндірісін мал шаруашылығы өнімдерімен салыстырғанда әжептәуір өсімі мен оның себептері анықталды. Ауыл шаруашылық өндірісінің төменгі деңгейінің мәселелері халықтың шаруашылықтарға шоғырлануына байланысты анықталған: ескі техника және технологиялар, ауыл шаруашылығы қызметкерлерінің біліктілігі төмендігі; қаржы ресурстарының жоқтығы. Ауыл шаруашылығы тауар өндірушілердің қаржылық мәселелерін шешуде мемлекеттік қолдаудың қажеттілігі негізделген. Ауыл шаруашылығындағы өнімділіктің төмен болуына байланысты, саланың ауқымды дамуына әкелуі мүмкін бірқатар ұсынымдар берілді, соның қатарында: жер ресурстарын ұтымды пайдалану, олардың жағдайы мен өнімділігін жақсарту; жер пайдаланушылардың қызметін жетілдіру; делдал кәсіпорындардың ауылшаруашылық тауар өндірушілерінің алдындағы жауапкершілігін арттыру, соның нәтижесінде ауыл шаруашылығы өндірісіндегі логистикалық кешендерді қалыптастыруға ықпал ететін болады.

Аннотация. Рассматривается сельскохозяйственное производство республики как важная отрасль национального хозяйства. Проанализирован спрос на продукцию на внутреннем и внешнем рынках. Дан анализ объемов основных видов продукции, в т.ч. по регионам. Определена доля сельского хозяйства за ряд лет в структуре ВВП. Выявлен опережающий рост производства продукции растениеводства по сравнению с животноводческой продукцией и его причины. Отмечены проблемы низкого уровня сельскохозяйственного производства, в связи со сосредоточенностью его в хозяйствах населения: старая техника и технологии; низкая квалификация сельхозработников; нехватка финансовых ресурсов. Обоснована необходимость государственной поддержки сельхозпроизводителей в решении финансового аспекта. В связи с низкой производительностью в сельском хозяйстве, которая может привести к экстенсивному развитию отрасли, дан ряд рекомендаций, в числе которых: рациональное использование земельных ресурсов, улучшение их состояния и продуктивности; совершенствование деятельности землепользователей; повышение ответственности посреднических предприятий перед сельхозпроизводителями, что в результате будет способствовать формированию логистических комплексов в аграрном производстве.

Abstract. The agricultural production of the republic is considered as an important branch of national economy. The demand for products on domestic and foreign markets has been analyzed. The analysis of the volumes of main product types, including by regions has been conducted. The share of agriculture for a number of years in the structure of GDP has been determined. The advancing growth of crop production in comparison with livestock products and its causes have been revealed. The problems of low level of agricultural production have been noted, which is due to its concentration in the households: old machinery and technology; low qualification of agricultural workers; lack of financial resources. The necessity of public support of agricultural producers in the aspect of solving financial aspect has been justified. Due to the low productivity in agriculture, which can lead to extensive development of the industry, a number of recommendations have been done, including: rational use of land resources, improvement of their condition and productivity; improvement of the activities of land users; increased responsibility of intermediary enterprises before agricultural producers, which as a result will contribute to the formation of logistics complexes in agricultural production.

Түйінді сөздер: ауыл шаруашылығы өндірісі, аймақ, құрылым, жалпы ішкі өнім, өсімдік шаруашылығы, мал шаруашылығы, өнімділік, әлеует, шикізат, қайта өңдеу.

Ключевые слова: сельскохозяйственное производство, регион, структура, валовой внутренний продукт, растениеводство, животноводство, продуктивность, потенциал, сырье, переработка.

Key words: agricultural production, region, structure, gross domestic product, crop production, livestock production, productivity, potential, raw materials, processing.

Кіріспе. Қазақстанда (ұлттың дәстүрлі саласы ретінде де) ауыл шаруашылығы ел экономикасының басты салаларының бірі болып табылады. Бүгінде, ол өз мүмкіндігі бойынша, барынша жеткілікті дәрежеде халықтың қажеттілігін қанағаттандыруға, сондай-ақ басқа елдерге өз өнімдерін экспорттауға күш салуда: мақта, дәнді-дақылдарды, ет және ет өнімдерін және т.б. Озат астық компаниялары ірі әлемдік экспорттаушылардың алдыңғы қатардағылар құрамына кіруге де ұмтылуда.

Осы орайда, әлемде Қазақстан мемлекетінің ауыл шаруашылығы, халықтың жан басына шаққандағы көрсеткіші 967 кг құрайтын, дәнді дақылдарды өндіру бойынша екінші орын алады (бірінші орын халықтың жан басына шаққандағы көрсеткіші 1168 кг құрайтын Канадаға тиесілі). Оған

қоса бұрынғы Кеңес Одағына кіретін мемлекеттер арасында бір өзі, нан өндірісінің негізі болып табылатын дәнді дақылдарды экспортқа шығарады. Дегенмен, әлемдік нарықта өзіндік орны бар осындай саланың өнімділігі біздің мемлекетте, айтарлықтай төмен болып отыр. Осы көрсеткіш бойынша мемлекет 142 орынды тұрақтаған. Бүгінде, ауыл шаруашылық саласы өзінің негізгі құралдарының (бұл Кеңес Одағынан келе жатқан мұра) тозығы биік болуы, жалпы өндіріс заттары мен өндіріс құралдарының және салаға өте қажетті кадрлардың жетіспеушілігімен қатар басқа да көптеген мәселелерге (ауыл шаруашылығы саласының басым бөлігі үй шаруашылығында шоғырланған, бұл аспект өндіріс деңгейінің және өнім сапасының төмендеуін білдіреді)

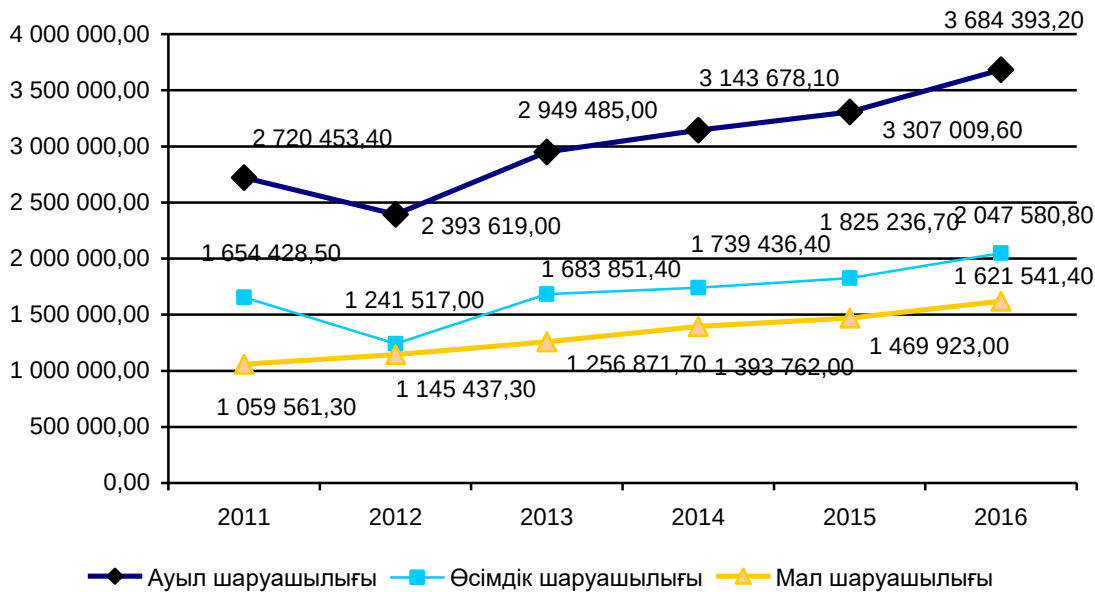
Бірақ, ауыл шаруашылық саласының тиімді дамуын қолдайтын барлық іс-шараларға қарамастан, оның негізгі әлеуетінің 80%-н өндеуден өтпеген шикізат тауарлары құрап отыр. Ал шығарылатын дайын өнімнің бәсекеге қабілеттілік деңгейі төмен болуына байланысты, қоғам нарығындағы көптеген азық-түлік тауарлары сырт елдерден қамтылады.

Сонымен қатар, шикізатты қайта өңдеумен айналысатын көптеген кәсіпорындардың техникалық деңгейі (төмен) бүгінгі өндіріс сұранысына сай келмейді, сондықтан оның капитал сыйымдылығы жоғары және өзін-өзі ақтау мерзімі ұзақ, осы жағдай оның рентабельділігінің төмен болуына әкелуде. Бұл жерде ауыл шаруашылығы өндірісінің маусымдық (ырғақтылық) сипаты да, сала өндірісінің өсу қарқынын тежеуші факторы ретінде көрінеді.

Ауыл шаруашылығында жалпы өнім көлемі 2016 жылы 3,6 трлн. теңгені құрады, немесе өткен жылмен салыстырғандағы өсімі 5,5%-ға жеткен. Ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің 2016 жылы 5,5%-ға өсуі, өсімдік шаруашылығы өнімдерін өндіру (жалпы көлемі 2047,6 трлн.тг) 7,5%-ға өсу есебінен қалыптасып отыр. Мал шаруашылығы өнімдерінің шығарылымы да 2,8 пайызға өсіп, 1621,5 трлн. теңгені құрады (1 сурет).

– ауыл тұрғындарын мәдени және спорттық бағдарламаларына қол жеткізу және т.б.

Аграрная политика: механизм реализации

Ескерту: автормен [7] деректер негізінде жасалған

1 сурет – Ауыл шаруашылығының жалпы өнім көлемі, млн.тг

Өсімдік шаруашылығында көрсетіліп жатқан мемлекеттік қолдау мен өткен жылғы қолайлы ауа райы жағдайлары жалпы астық жиналымының 2015 жылмен салыстырғанда 2,0 млн. тоннаға немесе 10%-ға, майлы дақылдардың 23%-ға, көкөніс-бақша дақылдарының 6%-ға, қант қызылшасының 2 есеге, жеміс-жидек дақылдары мен жүзімнің 19%-ға артуына ықпал етті. Бұл ретте өндіріс көлемінің өсімін соңғы 10 жылда алғаш рет барлық облыстар қамтамасыз етіп отыр.

Елдегі жалпы өнімнің шамамен 50% бес өңірде: Алматы (16,1%) мен Астана (7,9%), сондай-ақ Атырау (12,3%), Қарағанды (9,7%) және Маңғыстауға (8,1%) тиесілі. Республиканың жалпы ішкі өнімнің жартысынан төмені 11 өңірдің арасында бөлінген, олардың үлес салмағы елдегі жалпы өнімнің көлемінен орта есеппен 2%-дан 6%-н құрайды.

2016 ж. ауыл шаруашылығы өнімдері өндірісінің өсуі республиканың 14 өңірінде орын алды, Маңғыстау облысында осы сала көрсеткіші алғаш рет 3,7%-ға өскенін көріп отырмыз. Саланың елеулі өсуі Батыс Қазақстанда (17,8%), Ақмола (8,9%), Ақтөбе (8,9%), Қарағанды (8,8%) және Жамбыл (8,0%-ға) облыстарында байқалады.

Төменде Қазақстан өңірлері бойынша ауыл шаруашылығы өндірісінің өнім шы-

ғарылымының (көрсетілетін қызметтерінің) құрылымдық (өсімдік және мал шаруашылығы бағыттары) көрсеткіштері берілген (1 кесте).

Кестедегі көрсеткіштер бойынша ауыл шаруашылығы өнімдерінің көбі Алматы (16,2%), Оңтүстік Қазақстан (13,0%), Шығыс Қазақстан (11,3%), Солтүстік Қазақстан (11,2%), Ақмола (9,5%), Қостанай (8,7%) облыстарында өндірілетінін білдіреді. Осы аталған өңірлерден кейін: Жамбыл (6,3%), Қарағанды (4,7%), Ақтөбе (5%), Павлодар (4,7%), Батыс Қазақстан (3,6%) Қызылорда (2,2%), Атырау (1,7%) облыстарында орын алған.

Осы орайда, өсімдік шаруашылығы – ауыл шаруашылығының негізін қалаушы десек артық болмайды. Бұл салада жаздық бидайдың үлесі биік, ол тек еліміздің ішкі нарығында ғана емес, сонымен қатар сыртқы нарықта да үлкен сұраныс тапқан. Сонымен қатар, күріш, қарақұмық, арпа, сұлы, тары және жүгері сияқты дақылдарда жақсы таралуда. Біршама алқаптар қант қызылшасы және майлы дақылдар (күнбағыс, рапс) өндірістеріне бөлінген. Тоқыма өнеркәсібі үшін өсірілетін мақта мен зығыр және бар. Ал Оңтүстік Қазақстанның табиғаты картоп, алма, қауын, жүзім және басқа өсімдіктерді өсіруге өте қолайлы.

Аграрная политика: механизм реализации

1 кесте – Ауыл шаруашылығы өндірісінің (өнім шығару, қызмет көрсету) құрылымдық көрсеткіштері, 2016 ж.

Аталуы	Ауыл шаруашылығы, барлығы		соның ішінде:			
			Өсімдік шаруашылығы		Мал шаруашылығы	
	млн.тг	үлесі, %	млн.тг	үлесі, %	млн.тг	үлесі, %
Қазақстан Республикасы	3 684 393,2	100	2 047 580,8	100	1 621 541,4	100
Ақмола	348 198,5	9,5	239 945,4	11,7	106 481,1	6,6
Ақтөбе	183 965,3	5,0	68 542,0	3,3	114 678,7	7,1
Алматы	597 308,3	16,2	327 699,1	16,0	267 794,0	16,5
Атырау	61 612,9	1,7	24 557,8	1,2	36 027,1	2,2
Батыс Қазақстан	131 015,8	3,6	57 093,8	2,8	72 868,4	4,5
Жамбыл	237 065,9	6,4	129 662,4	6,3	106 218,5	6,6
Қарағанды	229 348,2	6,2	95 517,2	4,7	133 103,3	8,2
Қостанай	319 037,7	8,7	217 597,2	10,6	98 451,4	6,1
Қызылорда	80 633,3	2,2	47 511,4	2,38	32 461,7	2,0
Маңғыстау	12 466,1	0,3	2 112,2	0,1	10 331,7	0,6
Оңтүстік Қазақстан	480 399,3	13,0	275 197,4	13,5	203 547,8	12,6
Павлодар	171 542,2	4,7	83 659,4	4,1	87 736,4	5,4
Солтүстік Қазақстан	411 485,6	11,2	289 839,3	14,3	121 000,3	7,5
Шығыс Қазақстан	415 039,0	11,3	185 069,0	9,0	229 348,9	14,1
Астана қ.	1 032,9	0,02	607,1	0,02	220,1	0,02
Алматы қ.	4 242,2	0,1	2 970,1	0,1	1 272,1	0,08

Ескерту: автормен [7] деректер негізінде жасалған

2016 жылдың қорытындысы бойынша Республикада өсімдік шаруашылығының ең жоғары түсімін қамтамасыз еткен облыстар: Алматы (16,0%), Солтүстік Қазақстан (14,3%), Оңтүстік Қазақстан (13,5%), Ақмола (11,7%), Қостанай (10,6%) Шығыс Қазақстан (9,0%) облыстарында өндірілген. Қалған өңірлердің көрсеткіштері: Жамбыл (6,4%), Қарағанды (6,2%), Павлодар (4,1%), Ақтөбе (3,3%), Батыс Қазақстан (2,8%) Қызылорда(2,4%), Атырау (1,2%) болып отыр.

Қостанай облысы, Шығыс Қазақстан және Оңтүстік Қазақстан өңірлері өздерінің табиғи климаттық жағдайларына сәйкес өсімдік шаруашылығының түрлі бағытында жұмыс жасайды. Солтүстік аймақтарда орналасқан облыстар бидай және өзге де дәнді дақылдарға, ал оңтүстік аймақтар мақта және бақша дақылдарына маманданған.

Төменгі кестеден көріп отырғандай, өсімдік саласы әрқашанда алда. Мәселен, 2002 жылы ауыл шаруашылығының жалпы өнімінде (1994 ж. бағамен) өсімдік шаруашылығы үлесіне 80%, ал мал шаруашылығы үлесіне небәрі 20% тиесілі (1990 жылы 39% және 61% болған) болды. Ал бүгінде ауыл шаруашылығының екі бағыты да шамалас көлемде дамуда, өйткені мал шаруашылығы өнімінің қажеттілігі қазақ елінде өте күрделі орын алады. Төменде, ауыл шаруашылығы өнімдерінің (көрсетілетін қызметтерінің) жалпы шығарылы-

мының құрылымдық көрсеткіштері анықталған (2 кесте).

Қазақстанның ауыл шаруашылығы саласындағы өсімдік шаруашылығы орташа алғанда 6-7%-ға мал шаруашылығынан ілгері дамуда, бірақ соңғы үш жылда мал шаруашылығының үлесі 44%-дан төмен емес. Қазақстанның табиғи климаттық жағдайы өсімдік шаруашылығын әртарапты дамытуға қолайлы. 2016 жылы өсімдік шаруашылығының өнімділігі 2047,6 млрд. теңгені құрады. Бұл жалпы ауыл шаруашылығы өнімділігінің 55,6%-на тең. Өсімдік шаруашылығы өз құрамына, бақша, астық дақылдарын, жеміс-жидек шаруашылықтарын біріктіреді. Елімізде өсімдік шаруашылығының ең басым құраушысы – астық, дәлірек айтқанда бидай өндірісі болып табылады.

Қазақстанда мал шаруашылығы жалпы ауыл шаруашылығы өнімдері шығарлымының 40%-н сәл жоғары көлемін қамтиды. 2016 жылы мал шаруашылығы өнімінің жалпы көлемі 1621,5 млрд. теңгені құрады. Бұл, мысалы 2011 жылмен салыстырғанда 3% немесе 679,1 млрд. теңгеге өсіп отыр. Кестеден көріп отырғанымыздай, мал шаруашылығы жылма-жыл бір қалыпта дамып келеді (мал шаруашылығы үшін 2012 жыл ерекше болды, яғни өткен жыл көрсеткішімен салыстырғанда сала өсімі 6,6% құраған).

[illegible]

2 кесте – Ауыл шаруашылығы өнімдерінің, көрсетілетін қызметтерінің жалпы шығарылымының құрылымдық көрсеткіштері, 2011-2016 жж.

Аталуы	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Ауыл шаруашылығы өнімдерінің жалпы шығарылымы, млрд.тг, оның ішінде:	2286,0	2393,6	2949,5	3143,7	3307,0	3684,4
1.Өсімдік шаруашылығы млрд. тг	1337,2	1241,5	1683,9	1739,4	1825,2	2047,6
Үлесі,%	58,6	51,9	57,1	55,4	55,2	55,6
2. Мал шаруашылығы млрд. тг	942,4	1145,4	1256,9	1393,8	1469,9	1621,5
Үлесі,%	41,2	47,8	42,6	44,3	44,4	44,0
3.Ауыл шаруашылығы сала-сындағы қосалқы қызмет, млрд. тг	6,4	6,7	8,8	10,5	11,9	15,3
Үлесі,%	0,2	0,3	0,3	0,3	0,4	0,4
Ескерту: автормен [қараңыз 7] деректер негізінде жасалған						

Мал шаруашылығы өнімінің үлкен үлесі халықтың жеке қосалқы шаруашылықтарында өндіріледі, бұл жағдай төмен өнімділікке (бәсекеге қабілеттілігінің төмендеуіне), жоғары өзіндік құнына және импортқа тәуелділіктің қалыптасуына әкеледі, сонымен қатар, ішкі нарықтағы өсіп келе жатқан қажеттілікті қамтамасыз етуге мүмкіндік бермейді. Осылайша, барлық ет түрлерін өндірушілердің негізі әлі күнге дейін халықтық шаруашылықтар болып табылады, оларда 2015 жылғы деректер бойынша 76,7% ірі қара мал басы, 67% қой мен ешкі, 72,5% шошқа, 62,7% жылқы және 40,9% құс ұсталуда [қараңыз 7].

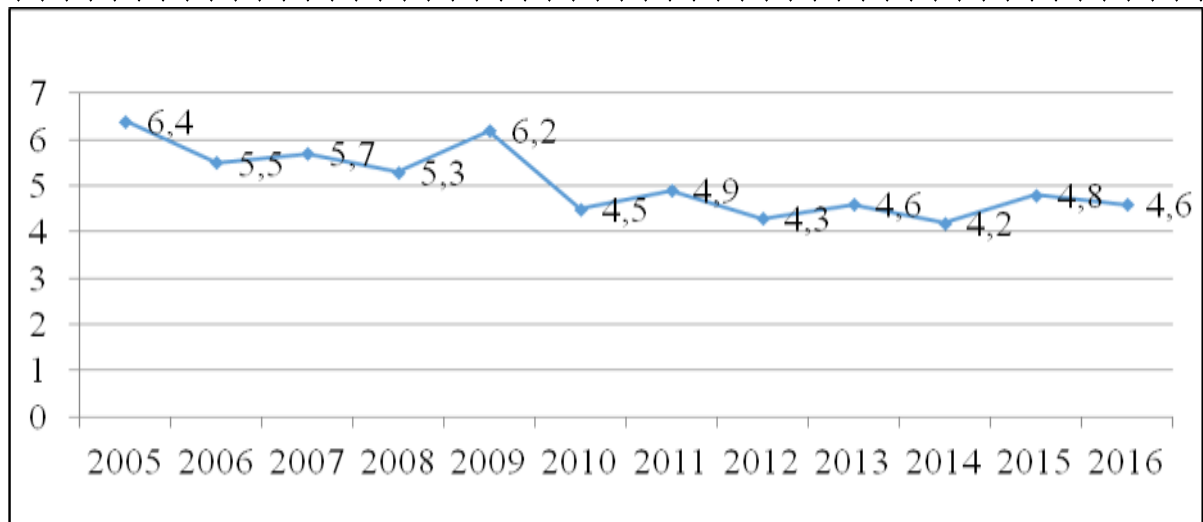
Алайда, мал шаруашылығы өнімділігінің көрсеткіштері халықаралық көрсеткіштерден бірнеше есе төмен. Қазақстанда мал шаруашылығының әлсіз өнімділігінің негізгі себептері асыл тұқымды мал басының төмен үлесі (мысалы, етті бағыттағы малдың үлесі – 2,5%-дан артық емес), сапалы жемшөптердің тапшылығы, күтіп-бағудың сәйкес емес шарттары болып табылады. Мал басының үлкен бөлігі тұрғындар шаруашылықтарында шоғырлануымен байланысты, мал шаруашылығы саласында - малдардың төмен генетикалық әлеуеті және осымен байланысты төмен өнімділік, өнімділікті және өнімдердің сапасын қамтамасыз ететін күтіп-бағудың, азықтандырудың қазіргі заманғы технологияларының жоқ болуы және малдардың дұрыс өсіп-жетілуіне жеткіліксіз қарау секілді сипаттамалар тән. Бұдан басқа малдарды суаруға арналған су көздерінің қолжетімсіз болуына байланысты табиғи жайылымдардың әлеуеті толық пайдаланылмайды [8].

2016 жылы елдің жалпы ішкі өнімінің көлеміндегі ауыл шаруашылығы өнімінің үлесі 4,6%-ды құрады, ауыл шаруашылығында жұмыс істейтіндердің еңбек өнімділігі 2010 жылдан бастап 2016 жылдар аралығындағы кезеңде жылына 9,3% орташа жылдық өсу қарқынымен бір жұмыс істейтін адамға 304,2 мың теңгеден 498 мың теңгеге дейін өзгерді, ауылды жерлерде шамамен 7,48 млн. адам тұрады.

Кез келген саланың дамуының басты көрсеткіші – ол жалпы ішкі өнімдегі алатын үлесі және өндірген өнімдерінің көлемі. 2005-2016 жылдар аралығында жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығы өнімдерінің үлес салмағы көп өзгеріске ұшыраған жоқ (2 сурет).

Ауыл шаруашылығы саласы Республиканың жалпы ішкі өнімдегі үлесінің динамикасы соңғы он жыл ішінде орта есеппен 5,2% құрады. Айта кететін жағдай, 1990 жылдары жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығының үлесі 34% көлемінде қалыптасып, сол кездегі материалдық өндіріс салалары арасындағы ең жоғарғы көрсеткішті иеленген.

Сол жылдары ауыл шаруашылығының ең дамыған бағыттарының алды астық өндірісі және мал шаруашылығының ет өнімдері болатын. Ал аталған жылдары жалпы халық санының 49,7% ауыл тұрғындарының үлесінде болса, қазіргі уақытта республика тұрғындарының 43,3% ауылдық жерлерде тұрады. Алайда, бүгінгі жағдайда ауыл шаруашылығы өндірісінің үлесі жалпы ішкі өнімде азайды. 2016 жылы бұл көрсеткіш 4,6% құрап, алдыңғы жылдармен салыстырғанда біршама өзгерген.

Ескерту: автормен [7] деректер негізінде жасалған

2 сурет – Ауыл шаруашылығы өндірісінің жалпы ішкі өнімдегі үлесі, %

Жалпы әлемдік кескінде қарастыратын болсақ Қазақстан экономикасында ауыл шаруашылығының үлесі қалыпты деңгейде. Әлем бойынша бұл көрсеткіш 5,7% құрайды. Әлемдік елдерді талдау барысында, қандай да бір мемлекеттің даму деңгейі неғұрлым жоғары болған сайын, оның жалпы ішкі өнімдегі ауыл шаруашылығының үлесі төмен болатын тенденция байқалады.

Дегенмен, бұл сектордың әлі де болса бірқатар әлсіз жақтары бар және даму барысы да тұрақтанбаған: яғни, басқа елдермен немесе экономиканың басқа секторларымен салыстырғанда өнімділігінің төмен болуы, әлеуетті экспорттық нарықтардан айтарлықтай қашықта орналасуымен байланысты нарықтық қиындықтардың орын алуы, теңге курсының жоғары (тұрақсыз) болуы (атап айтқанда, теңгенің АҚШ долларына қатынасы бойынша) экспортталатын ауыл шаруашылығы өнімдерінің және импортталатын азық-түлік тауарларының бәсекеге қабілеттілігінің төмендеуі, ауыл шаруашылығындағы егістік материалдарының, тыңайтқыштар, пестицидтер, ауыл шаруашылығы техникасы сияқты өндіріс құралдарының және ветеринарлық қызметтің жетіспеушілігі, сонымен қатар ауыл шаруашылығы өнімдерін өңдеу және қайта өңдеу өндірісінде жабдықтардың ескіргені. Ауыл шаруашылығында өндіріс өнімділігінің төмен болуы әрине елеулі мәселелердің бірі, өйткені бұл жағдай ауыл шаруашылығы өндірісінің экстенсивті сипатта дамуына жол беруі мүмкін [қараңыз 8].

Осы орайда, агроөнеркәсіптік кешендегі өндіріс деңгейіне тігінен интеграцияланған агроқұрылымдардың болмауы да теріс әсерін тигізуде. Бүгінде Қазақстандағы ауыл шаруашылығы секторының басым бөлігі үй шаруашылығында шоғырланған, бұл жағдай өндіріс деңгейінің де, өнім сапасының да төмендеуіне әкеледі. Яғни, шағын және үй шаруашылықтары малдың 84%-ын, жер ауданының 49%-ын иемденген. Олар 34% астық, 91% ет, 96% сүт және картоп пен көкөністің барлығын дерлік өндіреді. Бірақ, ауыл шаруашылығы өндірісінің осындай бағытта дамуы, сала өнімі табыстылығының төмен, еңбек бейнетінің жоғары және сыртқы нарықтарда бәсекеге қабілетсіз болуына әкеледі. Жоғары сапалы ауыл шаруашылық өнімдерін алу үшін Қазақстан осы саланы түбегейлі түрде қамтитын кешендерді құруды көздеу қажет сияқты.

Яғни, бұл – мемлекеттің ақпараттық, материалдық және кадрлық қолдауымен ауыл шаруашылығының кез келген саласын дамытатын, ел үшін тиімді болып табылатын аймақтардағы логистикалық нысандарды құру. Алдағы уақытта осы үдерісті жалпы қазақстандық желілік деңгейге жеткізу үшін мамандандырылған логистикалық орталықтар кәсіпорындарға қызмет көрсетуге тиісті болады, мысалы, мал шаруашылығы кешеніне қатысты логистикалық тізбектер бойынша: шикізатты, жемшөпті тасымалдаудан бастап, дайын өнімді нарыққа жеткізуге дейін. Ал өсімдік шаруашылығында: техника-технология, отын-энергетикалық ресурстарымен қамту және ауыл шаруашылығы өнімдерін сақтау

өндірісінен бастап өнімді нарыққа жеткізуге дейін және т.б.

Тұжырымдар. Сонымен, бүгінгі шешілуге тиісті мәселелер қатарында – ауыл инфрақұрылымын мемлекет деңгейінен жетілдіру, өйткені ауылдардың жеткіліксіз дамуымен байланысты (аграрлық секторда еңбек ететін халықтың негізінен, тиісті білімі және біліктілігі жоқ) халықтың қалаға көшу үдерісі орын алған; ауыл шаруашылығындағы материалдық-техникалық базаның ескіруімен байланысты оларды жаңалау; ауыл шаруашылығы саласындағы жергілікті ғылымның жеткілікті деңгейін мүмкіндігінше қамту, соның негізінде логистикалық кешендерді құру және ауыл шаруашылығы өнімдеріндегі импорттың өсуін реттеу деп есептейміз.

Әдебиеттер тізімі

1 Калиев Г.А. Актуальные проблемы развития АПК Казахстана. – Алматы: КазНИИ экономики АПК и развития сельских территорий, 2013. –23 с.

2 Сатыбалдин А.А. Научные и практические аспекты формирования аграрной политики в Казахстане/А.А. Сатыбалдин, З.К. Турисбеков// Вестник сельскохозяйственной науки Казахстана.-2000.-№9.-С.13-18.

3 Григорук В.В. Казахстан на продовольственном рынке ЕвразЭС // Евразийская экономическая интеграция. - 2011. -№ 3 (12).- С.84-101.

4 Сигарев М.И. Развитие экономики аграрного сектора Казахстана: концепции, механизмы, перспективы/М.И. Сигарев, Б.Ш. Сыздыков. – Алматы, 2001.-404с.

5 Есполов Т.И., Куватов Р.Ю., Керимова У.К. Повышение эффективности сельского хозяйства Казахстана в условиях интеграции с внешними рынками: Учебник. - Алматы: Научно-исследовательский и консалтинговый институт агробизнеса КазНАУ, 2014. - С.265.

6 Бекбенбетова Б. Новые подходы к развитию аграрного сектора экономики Казахстана // II Межд. научн.-практич. конференция

«Перспективы развития научно-инновационной деятельности».- Бишкек: Национальная Академия Наук Кыргызской республики, 2010.- С.85-87.

7 Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми сайты. www.stat.gov.kz/

8 Гиззатова А.И. Проблемы устойчивого развития сельского хозяйства Казахстана // Проблемы агорынка. - 2008. - № 2. - С. 21-24.

Әдебиеттер тізімі

1 Kaliev G.A. Aktual'nye problemy razvitiya APK Kazahstana. – Almaty: KazNII jekonomiki APK i razvitiya sel'skih territorij, 2013. –23 s.

2 Satybaldin A.A. Nauchnye i prakticheskie aspekty formirovaniya agrarnoj politiki v Kazahstane / A.A.Satybaldin, Z.K.Turisbekov// Vestnik sel'skohozjajstvennoj nauki Kazahstana.-2000.-№9.-S.13-18.

3 Grigoruk V.V. Kazakhstan na prodovol'stvennom rynke EvrAzJeS // Evrazijskaja jekonomicheskaja integracija. - 2011. -№ 3 (12).-S.84-101.

4 Sigarev M.I. Razvitie jekonomiki agrarnogo sektora Kazahstana: koncepcii, mehanizmy, perspektivy/M.I.Sigarev, B.Sh.Syzdykov. –Almaty, 2001.-404s.

5 Espolov T.I., Kuvatov R.Ju., Kerimova U.K. Povyshenie jeffektivnosti sel'skogo hozjajstva Kazahstana v uslovijah integracii s vneshnimi rynkami: Uchebnik. - Almaty: Nauchno-issledovatel'skij i konsaltingovij institut agrobiznesa KazNAU, 2014. - S.265.6.

6 Bekbenbetova B. Novye podhody k razvitiju agrarnogo sektora jekonomiki Kazahstana // II Mezhd. nauchn.-praktich. konferencija «Perspektivy razvitiya nauchno-innovacionnoj dejatel'nosti». - Bishkek: Nacional'naja Akademiya Nauk Kyrgyzskoj respubliky, 2010.- S.85-87.

7 Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігі Статистика комитетінің ресми сайты. www.stat.gov.kz/

8 Gizzatova A.I. Problemy ustojchivogo razvitiya sel'skogo hozjajstva Kazahstana // Problemy agorynka. - 2008. - № 2. - S. 21-24.